

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЗА НАДЗВИЧАЙНИХ УМОВ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Владислав Вікторович СЕЛЕЗЕНЬ,

*здобувач ПВНЗ «Університет
сучасних знань»*

Забезпечення ефективної реалізації державної податкової політики в умовах надзвичайних ситуацій є критично важливим для підтримання економічної стабільності та безперебійного функціонування бюджетної системи. У цьому контексті актуальність теми зумовлена необхідністю адаптації податкових механізмів до кризових умов та впровадження ефективних практик, перевірених міжнародним досвідом, для зміцнення правової стійкості України.

Однією з ключових платформ практичного аналізу податкової політики в умовах надзвичайних ситуацій є Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD), яка у 2020 році оприлюднила доповідь «Emergency tax policy responses to the COVID-19 pandemic» [1], в якій відзначено, що швидка адаптація податкових режимів дозволяє країнам підтримати економічну стабільність та зберегти бізнеси.

Досвід Франції та Німеччини свідчить про ефективність відстрочення сплати податків і ПДВ для збереження ліквідності підприємств, робочих місць та зниження кількості банкрутств, а надання прямих податкових пільг сприяло швидшому відновленню економічного зростання після кризи.

Аналіз податкових заходів у країнах ЄС, таких як Італія та Іспанія, показав, що тимчасове зниження ставок податків та відстрочка платежів дозволяли компаніям зберігати капітал для інвестицій і скорочували час відновлення економічної активності, проте для повного економічного відновлення необхідне поєднання податкових заходів з субсидіями та кредитами [2].

Досвід США [3] та Великої Британії [4] демонструє, що податкові пільги, тимчасові знижки та кредити були ефективними для підтримки малих і середніх підприємств, збереження їх платоспроможності та зменшення соціальної напруженості у період зростання безробіття, тоді як відсутність оперативного реагування призводила до значних економічних втрат.

Таким чином, відстрочки податкових платежів, пільгові кредити та комплексні податкові стимули є критично важливими інструментами для забезпечення економічної та соціальної стабільності під час надзвичайних ситуацій, що підкреслює значення стратегічного поєднання фіскальних заходів із іншими економічними інструментами.

Дослідження підходів до податкової політики в умовах надзвичайних ситуацій підкреслює значущість адаптації адміністративних процесів, ефективної комунікації та цільового застосування податкових стимулів. Зокрема, звіт OECD Forum on Tax Administration [5] показує, що податкові адміністрації Аргентини та Бразилії впровадили автоматизовані системи подачі звітності та зменшення штрафів, що знизило адміністративний тиск на підприємства, скоротило час обробки заявок і забезпечило стабільність податкових надходжень у період економічної невизначеності.

Аналіз S. Stantcheva [6] підкреслює, що ефективна комунікація податкової політики та врахування суспільного сприйняття є критичними для підтримки населення і швидкої адаптації до кризових змін, що підтверджує приклад Великобританії, де медіа та соціальні платформи сприяли високому рівню підтримки податкових заходів.

Цільове застосування податкових стимулів у країнах ЄС, зокрема в Австрії, Нідерландах, Польщі та Іспанії, показало, що надання тимчасових податкових кредитів і канікул для постраждалих секторів економіки, таких як туризм, ресторанний бізнес та авіація, зберігає підприємства, робочі місця і прискорює відновлення після кризових обмежень.

Крім того, дослідження A. D'Souza та Z. Mampilly [7] демонструє, що у регіонах із збройними конфліктами руйнуються традиційні податкові бази, проте виникають нові механізми збору платежів місцевими або повстанськими організаціями, що може стимулювати трансформацію податкових структур і забезпечити відновлення фінансової стабільності, зокрема через активізацію збору податків на природні ресурси та майно.

Таким чином, зарубіжний досвід показує, що успішна реалізація податкової політики в умовах надзвичайних ситуацій потребує комплексного підходу, який поєднує адаптацію адміністративних процесів, ефективну комунікацію з громадянами, цільові стимули для постраждалих секторів та розвиток нових механізмів збору податків у кризових і конфліктних умовах.

Дослідження податкової політики у воєнний час підкреслює необхідність використання спеціальних податкових інструментів, посилення адміністрування та інтеграції податкових заходів у ширший фіскальний контекст для забезпечення стабільності бюджету та фінансування критичних видатків.

Т. Веcker та інші відзначають важливість закриття податкових лазівок, введення податку на надприбутки та тимчасових внесків для фінансування військових потреб, що дозволяє збалансувати соціальну справедливість і підтримати громадську підтримку. Історичний аналіз P. Emmenegger [8] демонструє, що підвищення ставок прямих податків та розширення доходної бази під час Першої світової війни США забезпечило стабільне фінансування у післявоєнний період, а досвід S. Nebus, D. Prichardini і N. Vernon [9] показує, що надприбуткові податки

обмежували спекулятивні прибутки, розширювали податкову базу та зменшували нерівність.

Rosella Cappella Zielinski [10] підкреслює, що податкові заходи у воєнний час мають поєднуватися з іншими фінансовими механізмами, такими як зовнішні позики, емісія грошей та облігації, що дозволяє уникнути надмірного навантаження на економіку.

Таким чином, воєнний контекст вимагає комплексного підходу до податкової політики, що поєднує спеціальні податки, адміністрування, фінансові інструменти та модернізацію податкових структур для забезпечення економічної стабільності та фінансування критичних державних потреб.

Аналіз зарубіжного досвіду забезпечення реалізації державної податкової політики в умовах надзвичайних ситуацій демонструє ключову роль адаптації податкових механізмів для підтримки економічної стабільності. OECD та країни ЄС, зокрема Франція, Німеччина, Італія та Іспанія, застосовували гнучкі податкові заходи, включно з відстрочками податкових платежів, зниженням ставок і податковими пільгами, що дозволяло зберегти ліквідність бізнесу, підтримати зайнятість і швидко відновлювати економічну активність після кризових подій. Водночас поєднання податкових заходів із субсидіями та кредитами підвищувало ефективність фінансової підтримки та сприяло зменшенню соціально-економічних потрясінь.

Важливим аспектом є модернізація адміністративних процесів, яка включала автоматизацію подачі звітності, зменшення штрафів і спрощення процедур для платників податків, що дозволяло знизити адміністративний тиск і забезпечити своєчасні надходження до бюджету. Одночасно ефективна комунікація податкової політики, як показує досвід Великобританії, сприяла підвищенню суспільної довіри та підтримки населення, що є критично важливим для реалізації заходів у кризових умовах. Цільове застосування податкових стимулів для постраждалих секторів економіки, зокрема туризму, ресторанного бізнесу та авіації, забезпечувало швидке відновлення ключових галузей та мінімізацію негативного впливу криз.

Досвід воєнних умов свідчить про необхідність використання спеціальних податкових інструментів для фінансування критичних секторів економіки та мобілізації додаткових ресурсів. Упровадження податків на надприбутки, тимчасових зборів і спеціальних пільг дозволяло підтримати соціальну справедливість, зберегти платоспроможність підприємств та забезпечити баланс бюджету. У регіонах з нестабільною безпековою ситуацією, таких як Нігерія та Сомалі, розвиток нових адміністративних структур і мобільних податкових підрозділів сприяв збереженню податкових надходжень навіть у зоні конфлікту, демонструючи гнучкість і адаптивність податкових систем до екстремальних умов.

Отже, узагальнений зарубіжний досвід свідчить, що успішне реагування на надзвичайні ситуації вимагає комплексного підходу, який

поєднує адаптацію податкових механізмів, модернізацію адміністративних процедур, ефективну комунікацію з громадянами та цільове використання податкових стимулів. Таким чином, пропонується інтегрований підхід забезпечує соціальну та економічну стабільність, зберегти підприємницьку активність, підтримує критичні сектори економіки та створює основу для швидкого відновлення після кризових подій.

Список використаних джерел

1. Emergency tax policy responses to the COVID-19 pandemic: Limiting damage to productive potential and protecting the vulnerable. URL: https://www.oecd.org/en/publications/emergency-tax-policy-responses-to-the-covid-19-pandemic-limiting-damage-to-productive-potential-and-protecting-the-vulnerable_bf3ddda8-en.html
2. Baldesi N., Brusini I., Profeta P. National tax measures in response to the COVID-19 crisis. European Union, 2023. 193 p.
3. Athira A., Ramesh V. K. COVID-19 and corporate tax avoidance: International evidence. *International Business Review*. 2023. Vol. 32, issue 4. 102143. doi: 10.1016/j.ibusrev.2023.102143.
4. Alm J., Blaufus K., Fochmann M., Kirchler E., Mohr P. N. C., Olson N. E., Torgler B. Tax Policy Measures to Combat the SARS-CoV-2 Pandemic and Considerations to Improve Tax Compliance: A Behavioral Perspective. *FinanzArchiv*. Vol. 76, no. 4. P. 396–428. doi: 10.1628/fa-2020-0014.
5. Emergency tax policy responses to the Covid-19 pandemic. URL: https://oecd.dam-broadcast.com/pm_7379_119_119695-dj2g5d5oun.pdf
6. Stantcheva S. Understanding tax policy: how do people reason? *National Bureau of Economic Research*. 2020. doi: 10.3386/w27699.
7. D'Souza A., Mampilly Z. Conflict, taxation, and development. In WIDER Working Paper. UNU-WIDER. 2024. doi: 10.35188/unu-wider/2024/523-3.
8. Emmenegger P., Walter A. International Trade, the Great War, and the Origins of Taxation: Sister Republics Parting Ways. *Swiss Political Science Review*. 2022. Vol. 28, no. 4. P. 585–603. doi: 10.1111/spsr.12541.
9. Hebous S., Prihardini D., Vernon N. Excess Profit Taxes: Historical Perspective and Contemporary Relevance. International Monetary Fund, 2022. 37 p.
10. Zielinski R. C., Poast P. Wheat at War. Oxford University Press, 2025. 224 p.